

5. Українська література: підручник для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти / Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук, І. Тригуб. Київ: Грамота, 2024. 288 с.

ФУНКЦІЇ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ВИМОГ

Валентина Новосьолова,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України*

Вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти в умовах повномасштабної російсько-української війни набуває особливого значення й актуальності. Це зумовлено роллю мови як чинника національної консолідації. Українська мова виступає не лише як ознака національної ідентичності, а й як дієвий інструмент національної безпеки та протистояння російській агресії. Освітня та наукова спільнота має врахувати виклики кризових ситуацій війни й гідно реалізувати поставлені освітні цілі. Реалізація виховного потенціалу навчальної літератури є ключовим чинником у формуванні національного світогляду та моральних цінностей учнів.

У контексті сучасних вимог та потреб, підручник з української мови повинен представляти збалансований синтез інформаційно-змістового, освітньо-світоглядного та практичного компонентів. Сучасний підручник – це не просто навчальна книжка з текстовими та позатекстовими елементами (теоретичними відомостями, практичними завданнями та вправами, інструктивним та ілюстративним матеріалами), але й

своєрідний навігатор, що спрямовує траєкторію формування життєво важливих компетентностей для учнів [1, с. 196].

Методичний апарат підручника повинен чітко орієнтувати учнів у вимогах (освітніх і особистісних) для досягнення навчальних результатів і способах їх досягнення, а також сприяти їхньому розвитку, становленню та самореалізації. Автори підручників повинні акцентувати увагу на тому, як надана інформація допоможе учням розв'язати актуальні життєві питання.

Ця важлива проблема потребує систематичного підходу, щоб вправи, завдання та запитання, представлені в підручнику української мови або інтегрованих курсів мовно-літературної освіти, утворювали цілісну дидактичну систему. Головною умовою успішного функціонування цієї системи є регулярна та цілеспрямована робота з цікавими текстами або медіа-текстами певної тематики, виконання вправ та завдань, що відповідають їх змісту. Це сприятиме активізації мисленнєвої діяльності учнів, формуванню навичок вільного висловлювання, розвитку мовного чуття та стимулюванню бажання володіти українською мовою. Використання навчальної книжки має стимулювати та мотивувати учнів до здобуття нових знань та їх практичного використання в реальних комунікативних ситуаціях.

Вправи, завдання й запитання підручника мають бути дібрані в такий спосіб, аби давати змогу так скоригувати загальну атмосферу освітньої діяльності учнів, наповнити зміст навчання особистісно орієнтованим й емоційно збагаченим матеріалом, щоб активізувати різноманітні мотиви учнів для залучення та мобілізації їхнього внутрішнього потенціалу в освітньому процесі. Працюючи з підручником, учень навчається осмислювати нові дії та уявляти, як досягнути освітніх результатів. Підручник має бути одночасно стабільним (забезпечувати рівновагу між компонентами змісту, відносну сталість основних наукових понять) і мобільним (передбачати можливість введення нових знань) [2, с. 251].

Координаційна функція підручників дає змогу встановлювати взаємозв'язки з іншими джерелами та засобами інформаційного забезпечення, спрямовуючи функціональне призначення всіх засобів навчання та довідкової літератури на реалізацію конкретної освітньої мети/конкретного освітнього завдання.

Важливо зазначити, що за допомогою ефективною та перевіреною методики необхідно сформувати компетентних мовців і читачів, але значно складніше спрямувати процес роботи з підручником на розвиток національної свідомості, виховання патріотизму й високих моральних якостей учнів.

Виховна функція підручника української мови полягає в його здатності сформувати гуманістичну ціннісну свідомість, цілісні уявлення в учнів про національні цінності: патріотизм, любов і повагу до Батьківщини й української мови, державних, національних, родинних чеснот, свого народу, толерантне ставлення до кожної людини світу. Важливо спонукати учнів до вироблення відповідних моделей поведінки, здатності приймати рішення, обстоювати і обґрунтовувати свою позицію морального вибору. Підручник сприяє формуванню особистості, яка є спроможною й готовою до ефективною міжкультурною взаємодії в нових історичних умовах.

Отже, попри всі життєві виклики ефективною робота з підручником української мови має великий освітній потенціал і сприяє формуванню в здобувачів освіти життєво необхідних компетентностей, які учні розвиватимуть упродовж життя, що даватиме змогу розв'язувати комплексні важливі питання у повсякденних комунікативних ситуаціях.

Використана література

1. Новосьолова В. Метод роботи з підручником в компетентнісному вимірі практики шкільної мовної освіти У: Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2023: горизонти інновацій : зб. матеріалів VII Міжнародної наукової

конференції (Київ, 25 травня 2023 р.), С. 196–198, Крок URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736928>.

2. Новосьолова В. Метод роботи з підручником як засіб розвитку життєвих навичок здобувачів освіти. Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення : збірник тез доповідей. 2023, Педагогічна думка, м. Київ, С. 251-253. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738853>.

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Людмила Галаєвська,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України*

У Законі України «Про освіту» визначено, що досягнення мети повної загальної освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для здійснення успішної життєдіяльності. Досягнення цього можливе у разі чітко організованого освітнього (донедавна навчально-виховного) процесу як системи науково-методичних і педагогічних заходів, де взаємодіють і функціонують усі його складники. Як відомо, підручник був, є і залишається дидактичним засобом, якому належить певна роль в освітньому процесі [5].

Концепція реформування української школи орієнтує увагу освітян на формування ключових і предметної компетентностей учнів, відійшовши від традиційних методик передавання знань. Компетентнісно орієнтований освітній